

درس خارج فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: فصل فی ما یتوقف علی الغسل من الجنابة

تاریخ: ۱۲ بهمن ۱۳۹۹

موضوع جزئی: امور متوقف بر غسل جنابت - امر ثانی: طواف واجب، امر ثالث: روزه ماه رمضان و قضاء آن مصادف با: ۱۷ جمادی الثانی ۱۴۴۲

جلسه: ۶۶

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در لزوم یا عدم لزوم اشتراط طهارت از جنابت در طواف مستحبی بود. عرض شد که مشهور معتقدند که طهارت از حدث اکبر (جنابت) در طواف مستحبی لازم نیست، یعنی اگر کسی جنب باشد و بخواهد طواف مستحبی انجام بدهد، جنابت او ضرری به طواف وارد نمی‌کند.

مشهور برای کلام خود به اصل عدم اشتراط طهارت تمسک کرده‌اند و گفته‌اند که در فرض مذکور که شخص با حالت جنابت می‌خواهد طواف مستحبی انجام بدهد، شک می‌کند که آیا در طواف مستحبی، طهارت شرط است یا شرط نیست که با تمسک به اصل عدم اشتراط، به عدم اشتراط طهارت برای طواف مستحبی حکم می‌کند.

مرحوم آیت الله خویی (ره) به اصل عدم اشتراط طهارت که از جانب مشهور اقامه شده است، اشکال کرده است و فرموده است که برائت در امور مستحبیه جاری نمی‌شود و برائت فقط در احکام الزامیه جاری می‌شود چون رفعی که از حدیث رفع استفاده می‌شود در مقابل وضع است، یعنی رفع در موردی ممکن است که امکان وضع باشد و وضع، تحفظ و احتیاط را ایجاب می‌کند و در مستحبات، تحفظ و احتیاط لازم نیست چون وضعی در کار نیست تا با برائت برداشته شود، لذا از اصل عدم اشتراط نمی‌توان نتیجه گرفت که در طواف مستحبی، طهارت شرط نیست. علاوه بر این، تمسک به اصل عملی برائت، با وجود دلیل اجتهادی صحیح نیست و در رابطه با بحث مورد نظر، دلیل اجتهادی وجود دارد زیرا اطلاق روایت صحیحیه علی بن جعفر (روایت اول که در جلسه گذشته ذکر شد) [عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ أَبِي الْحَسَنِ (ع)؛ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ وَهُوَ جُنُبٌ فَذَكَرَ وَهُوَ فِي الطَّوَافِ، قَالَ: «يَقْطَعُ الطَّوَافَ وَ لَا يَعْتَدُ بِشَيْءٍ مِمَّا طَافَ...»]^۱ بر اعتبار عدم جنابت در طواف دلالت دارد و طواف اعم از طواف واجب و طواف مستحب است و قرینه‌ای بر اختصاص شرط عدم جنابت به طواف واجب وجود ندارد، پس در طواف مستحب نیز عدم جنابت شرط است و با وجود این روایت، نوبت به دلیل فقهاتی و اصل عملی برائت نمی‌رسد^۲.

سؤال: آیا دلیلی بر عدم اعتبار طهارت از جنابت در طواف مستحبی وجود دارد؟

پاسخ: تنها دلیلی که بر عدم اعتبار طهارت از جنابت در طواف مستحبی وجود دارد، روایت صحیحیه علاء بن رزین است که قبلاً به آن اشاره شد؛

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۳، کتاب الحج، ابواب الطواف، باب ۳۸، ص ۳۷۵، ح ۴.

۲. سید ابوالقاسم، موسوی خویی، موسوعة الإمام الخوئی، ج ۶، ص ۲۸۷.

عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَحَدَهُمَا (ع) عَنْ رَجُلٍ طَافَ طَوَافَ الْفَرِيضَةِ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ طَهْوَرٍ، قَالَ: «يَتَوَضَّأُ وَيُعِيدُ طَوَافَهُ وَإِنْ كَانَ تَطَوُّعًا تَوَضَّأَ وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ»^۱.

از این روایت استفاده می‌شود که اگر شخصی، بدون طهارت طواف واجب را انجام بدهد وضو بگیرد و طوافش را دوباره انجام بدهد، ولی اگر طوافش مستحب باشد، وضو بگیرد و دو رکعت نماز بخواند، یعنی لازم نیست که طواف را اعاده کند، بلکه طوافی که انجام داده است، صحیح است، لکن برای خواندن دو رکعت نماز طواف باید وضو بگیرد.

نکته: مراد از اشتراط طواف واجب به وضو، در حقیقت اشتراط به هر یک از غسل و وضو است و تصور نشود که اگر اشتراط به وضو مطرح شده است، پس طواف واجب، مشروط به غسل نیست و علت اینکه امام (ع) در پاسخ از سؤال سائل، متعرض وضو شده است و متعرض غسل نشده است به این خاطر است که غالباً اتفاق می‌افتد که شخص وضو ندارد و طواف می‌کند و خیلی کم اتفاق می‌افتد که شخص جنب باشد و مشغول طواف شود، پس چون فرد غالب، معمولاً مربوط به وضو است، امام (ع) نیز متعرض وضو شده است چون اساساً دخول در مسجدالحرام با حالت جنابت حرام است و لذا خیلی کم اتفاق می‌افتد که شخص جنب داخل مسجدالحرام شود و مشغول طواف شود مگر این که دچار حالت نسیان و غفلت شده باشد یا او را با حالت جنابت مجبور به دخول در مسجدالحرام و طواف کرده باشند.

به علاوه اینکه اشتراط طواف به وضو، اشتراط غسل را نیز در پی دارد زیرا جنب، وضو ندارد و انجام غسل، از وضو کفایت می‌کند بنابراین، وقتی وضو شرط طواف باشد، غسل نیز شرط طواف خواهد بود چون کسی که غسل کرده باشد، لازم نیست که وضو بگیرد، پس وقتی گفته می‌شود که برای طواف واجب لازم است که شخص وضو بگیرد، اگر شخص جنب باشد و بخواهد طواف کند، غسل نیز واجب خواهد بود.

نتیجه اینکه، از روایت صحیحہ علاء بن رزین استفاده می‌شود که در طواف مستحب، طهارت شرط نیست، بلکه فقط در نماز طواف مستحب، لازم است که شخص طهارت داشته باشد، هرچند که از اخبار استفاده می‌شود که اعتبار طهارت در طواف به خاطر نماز است و چون حکم از جزء به کل سرایت می‌کند، پس همان‌گونه که طهارت در جزء طواف (نماز) شرط است، این شرط به کل (طواف) نیز سرایت می‌کند لذا طهارت در خود طواف نیز شرط است و طواف مستحب نیز باید با طهارت انجام شود. پس اگر مبنا این باشد که حکم از جزء به کل سرایت می‌کند، طهارت در طواف مستحبی نیز معتبر خواهد بود و شخص اگر بخواهد طواف مستحبی انجام بدهد باید طهارت داشته باشد، لکن عرض می‌شود که سرایت حکم از جزء به کل فقط در طواف واجب است و در طواف مستحب، حکم جزء (نماز) به کل (طواف) سرایت نمی‌کند لذا خود طواف مستحبی، مشروط به طهارت نیست و فقط نماز طواف مستحبی، مشروط به طهارت است و اطلاق ادله؛ از قرآن و سنت، بر لزوم طهارت برای نماز طواف مستحب دلالت دارند. خلاصه اینکه، بین طواف واجب و مستحب، تفاوت وجود دارد و در طواف واجب، طهارت معتبر است، لکن در طواف مستحب، طهارت معتبر نیست و فقط نماز طواف باید با طهارت انجام شود. اما از باب اینکه احتیاط در هر حال نیکو است، در طواف مستحب نیز می‌توان احتیاط کرد و با طهارت آن را انجام داد.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۳، کتاب الحج، ابواب الطواف، باب ۳۸، ص ۳۷۴، ح ۳.

الثالث: صوم شهر رمضان و قضاؤه، بمعنى أنّه لا يصحّ إذا أصبح جنباً متعمداً أو ناسياً للجنابة و أمّا سائر الصيام ما عدا شهر رمضان و قضاؤه فلا يبطل بالإصباح جنباً و إن كانت واجبة. نعم، الأحوط في الواجبة منها ترك تعمّد الإصباح جنباً. نعم، الجنابة العمدية في أثناء النهار تبطل جميع الصيام حتّى المندوبة منها و أمّا الاحتلام فلا يضرّ بشيء منها حتّى صوم رمضان^۱.

به نظر مرحوم سید (ره)، سومین مورد از مواردی که متوقف بر غسل جنابت است، روزه ماه مبارک رمضان و قضای روزه ماه مبارک رمضان است، به این معنی که روزه شخصی که از روی عمد یا فراموشی، با حالت جنابت صبح کند، صحیح نیست. اما سایر روزه‌ها، غیر از روزه ماه رمضان و قضای آن، با صبح کردن با حالت جنابت، باطل نمی‌شود، هرچند که آن روزه، واجب باشد. بله، احتیاط این است که اگر روزه [غیر ماه رمضان و قضای آن]، واجب باشد، صبح کردن عمدی با حالت جنابت، ترک شود. بله، جنابت عمدی در طول روز، همه روزه‌ها، حتی روزه مستحبی را نیز باطل می‌کند و اما محتلم شدن به هیچ یک از روزه‌ها، حتی روزه ماه رمضان ضرری نمی‌زند [و روزه را باطل نمی‌کند].

در رابطه با مورد سوم از امور متوقف بر غسل جنابت، چهار مسأله مطرح است؛

مسأله اول، در جواز یا عدم جواز بقاء با حالت جنابت تا طلوع فجر در ماه رمضان است، به این معنا که آیا جایز است که شخص در ماه مبارک رمضان با حالت جنابت تا طلوع فجر باقی بماند یا جایز نیست؟

در رابطه با روزه ماه رمضان، حکم این است که جایز نیست که شخص با حالت جنابت تا طلوع فجر باقی بماند. این حکم، مشهور بین اصحاب است و عده‌ای از جمله علامه (ره) در تذکره و منتهی، ابن ادریس (ره) در سرائر و شیخ طوسی (ره) در خلاف بر این مسأله ادعای اجماع کرده‌اند و از ناحیه متقدمین خلاف این حکم نقل نشده است، مگر از مرحوم شیخ صدوق (ره) که ایشان روایتی را در کتاب مقنع آورده است و گمان کرده است که این روایت بر عدم اعتبار طهارت از جنابت در ماه مبارک رمضان دلالت دارد. روش مرحوم شیخ صدوق (ره) این است که معمولاً طبق مضمون روایتی که نقل می‌کند فتوا می‌دهد.

مرحوم محقق اردبیلی (ره) در شرح ارشاد در اعتبار طهارت از جنابت در ماه رمضان تردّد کرده است و به عدم اعتبار طهارت از جنابت تمایل پیدا کرده است.

پس مسأله مذکور مخالفی ندارد و فقط از جانب مرحوم شیخ صدوق (ره) و مرحوم محقق اردبیلی (ره) با آن مخالفت شده است. اما نسبت به کلام مرحوم شیخ صدوق (ره) در آینده اشاره خواهد شد که استناد ایشان به روایت مقنع بر عدم اعتبار طهارت از جنابت در ماه رمضان، صحیح نیست، بلکه روایاتی که بر اعتبار طهارت از جنابت در ماه رمضان اقامه شده‌اند، کثیرند که در ابواب مختلف فقهی بیان شده‌اند.

صاحب جواهر (ره) نیز فرموده است که ممکن است که بر اعتبار طهارت از جنابت در ماه رمضان ممکن است که ادعای تواتر نقل شود و این حکم از قطعیات شمرده شود.

«الحمد لله رب العالمین»

۱. سید محمدکاظم، طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۸۵.